

Evolutionair sociaal constructivisme, recht en rechtsvergelijking

Bart Du Laing*

Inleiding

In deze bijdrage zal ik in het algemeen de vraag behandelen of de evolutietheorie iets te bieden heeft voor de studie van het recht. Zeker voor een mischien voornamelijk Nederlands publiek, kan het pionierswerk van Hans Crombag hierbij moeilijk onvermeld worden gelaten.¹ De vraag die Nikolas Roos stelde in het *Liber Amicorum* van Crombag, met name 'Law as a Way to Survive – A Place for Law and Psychology to Meet?';² verdient immers nog steeds verdere uitwerking. Dat geldt des te meer omdat recentere ontwikkelingen binnen de diverse hedendaagse evolutionaire benaderingen van menselijk gedrag die vraag ook niet noodzakelijk onbeantwoord moeten laten. Ik zal in deze bijdrage die ontwikkelingen en de daarbij aansluitende evolutionaire denkrichtingen van naderbij bekijken. Daarbij zal ik mij enerzijds laten leiden door wat John Griffiths, in hetzelfde *Liber Amicorum*, het centrale mysterie van de rechtspsychologie noemt: 'How is it psychologically possible that rules emerge in social life and that people can learn and fol-

* Postdoctoraal Onderzoeker van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO), KU Brussel. Deze bijdrage vloeit voort uit een presentatie gegeven op de VWR Wintervergadering 2007 te Tilburg. Ik zou dan ook Mireille Hildebrandt willen bedanken voor haar opmerkingen en suggesties als referent bij deze voordracht. Daarnaast gaat mijn dank uit naar Andreas De Block, Julie De Coninck en een anonieme reviewer voor het kritisch nalezen van de tekst.

1 Zie H.F.M. Crombag, *Een manier van overleven: Psychologische grondslagen van recht en moraal*, Zwolle: Tjeenk Willink 1983. In de recentere Nederlandstalige literatuur kan vooral nog worden gewezen op J.M. Smits, 'De missing link in het debat over unificatie van privaatrecht: het evolutionair perspectief', *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* (2003) 20, p. 241-246.

2 N.H.M. Roos, 'Law as a Way to Survive: A Place for Law and Psychology to Meet?', in: P.J. van Koppen & N.H.M. Roos (eds.), *Rationality, Information and Progress in Psychology and Law*, Maastricht: Metajuridica Publications 2000, p. 239.

low them.’³ Anderzijds zal ik dat mysterie vooral bespreken aan de hand van de problematiek van de vergelijking van recht en juridische culturen.

Evolutionair sociaal constructivisme: D.S. Wilson

Laat ik beginnen met het ‘evolutionair sociaal constructivisme’ uit de titel van mijn bijdrage. Deze benaming is afkomstig uit een recent artikel van de evolutiebioloog David Sloan Wilson – niet te verwarren met de wellicht bekendere Edward O. Wilson⁴ – dat verscheen in een bundel gewijd aan evolutionaire literatuurtheorie.⁵ Volgens David Sloan Wilson is de kern van het sociaal constructivisme gelegen in een optimistisch geloof dat mensen en samenlevingen in de toekomst beter kunnen worden dan ze nu zijn of in het verleden waren. Hij merkt op dat een dergelijk geloof niet wordt bedreigd door de evolutietheorie. Integendeel, flexibiliteit van gedrag maakt immers reeds integraal deel uit van de bestaande evolutionaire benaderingen en sociaal constructivisten zouden er veel bij te winnen hebben om dit aspect van het evolutionair denken over de menselijke natuur in hun denkkader op te nemen.

Zij die een evolutionaire benadering van menselijk gedrag voorstaan van hun kant zouden grote delen van het sociaal constructivisme in hun theoretisch kader moeten incorporeren, in het bijzonder deze niet-genetische overdrachtsprocessen die vallen onder de noemers ‘leren’ of ‘cultuur’. Op deze wijze wil Wilson vermijden dat zijn voorstel een oefening in betekenisloze

3 J. Griffiths, ‘Some Questions to Hans Crombag About Dutch Psychology of Law’, in: P.J. van Koppen & N.H.M. Roos (eds.), *Rationality, Information and Progress in Psychology and Law*, Maastricht: Metajuridica Publications 2000, p. 16. Vgl. ook J. Griffiths, ‘Is Law Important?’, *New York University Law Review* (1979) 54, p. 363-369. Zie echter tevens N.H.M. Roos 2000, a.w., p. 240-241.

4 Bekend (en berucht) omwille van (het laatste hoofdstuk van) zijn boek *Sociobiology: The New Synthesis* (Cambridge: Harvard University Press 1975) en de daaropvolgende controverse, waarover men meer leest bij U. Segerstråle, *Defenders of the Truth: The Sociobiology Debate*, Oxford: Oxford University Press 2000. David Sloan Wilson is veeleer bekend (en berucht) binnen evolutionaire kringen zelf, voor zijn doorgedreven pleidooi ten voordele van groepsselectie. Zie bijv. D.S. Wilson & E. Sober, ‘Reintroducing group selection to the human behavioral sciences’, *Behavioral and Brain Sciences* (1994) 17, p. 585-654. Zeer recent schreven beide auteurs over dit laatste overigens samen een bijdrage. Zie D.S. Wilson & E.O. Wilson, ‘Rethinking the Theoretical Foundation of Sociobiology’, *Quarterly Review of Biology*, te verschijnen.

5 D.S. Wilson, ‘Evolutionary Social Constructivism’, in: J. Gotschall & D.S. Wilson (eds.), *The Literary Animal: Evolution and the Nature of Narrative*, Evanston: Northwestern University Press 2005, p. 20-37.

diplomatie wordt en proberen daadwerkelijk de gulden middenweg tussen twee vaak tegengestelde benaderingen te vinden, om aldus uiteindelijk misschien zelfs wat meer eenheid te brengen binnen het geheel van de voor veel biologen blijkbaar wel zeer dispaaraat overkomende sociale wetenschappen.

In zijn boek over religie, getiteld 'Darwin's Cathedral', merkt Wilson meer in het algemeen op dat, om dit verschijnsel met enige kans op succes te kunnen benaderen,

'we need to reconcile two seemingly contradictory facts: the fact that moral systems require innate psychological mechanisms, and the fact that they can rapidly evolve by open-ended processes like cultural evolution'.⁶

Het lijkt mij zeker niet overdreven of onmogelijk om iets gelijkaardigs te gaan beweren met betrekking tot recht. De vraag is dan hoe een dergelijke verzoening in het domein dat ons allen aanbelangt tot stand zou kunnen worden gebracht.

Drie verschillende evolutionaire benaderingen van menselijk gedrag

Om deze vraag te behandelen, is het allereerst aangewezen om in te gaan op de diverse evolutionaire benaderingen van menselijk gedrag en over de manieren waarop deze van elkaar verschillen.

In een recent overzichtsartikel onderscheidt Eric Alden Smith drie benaderingen.⁷ Er zijn andere overzichten beschikbaar, die soms nog wat meer benaderingen behandelen,⁸ maar voor mijn doeleinden hier kan Smith's driedeling zeker volstaan. Smith maakt met name een onderscheid tussen, ten eerste, de evolutiepsychologie, ten tweede, de menselijke gedragsecologie en, ten derde, de theorie van tweevoudige overerving of 'dual inheritance theory'. Ik overloop deze drie benaderingen in het kort.

6 D.S. Wilson, *Darwin's Cathedral: Evolution, Religion, and the Nature of Society*, Chicago: University of Chicago Press 2002, p. 25.

7 E.A. Smith, 'Three Styles in the Evolutionary Analysis of Human Behavior', in: L. Cronk, N. Chagnon & W. Irons (eds.), *Adaptation and Human Behavior: An Anthropological Perspective*, Hawthorne: Aldine de Gruyter 2000, p. 27-46.

8 Zie bijv. K.N. Laland & G.R. Brown, *Sense and Nonsense: Evolutionary Perspectives on Human Behaviour*, Oxford: Oxford University Press 2002; M.G. Janicki & D.L. Krebs, 'Evolutionary Approaches to Culture', in: C. Crawford & D.L. Krebs (eds.), *Handbook of Evolutionary Psychology: Ideas, Issues, and Applications*, Mahwah: Lawrence Erlbaum 1998, p. 163-207.

De eerste, de evolutiepsychologie,⁹ houdt voor dat geldige evolutionaire verklaringen van menselijk gedrag moeten verwijzen naar genetisch geëvolueerde universele psychologische mechanismen die terug te brengen zijn op kenmerken van onze ancestrale omgeving, het zogenoemde 'environment of evolutionary adaptedness' of 'EEA'. Dingen zoals 'cultuur', 'leren' of 'rationele keuze' worden geacht te weinig gespecialiseerd te zijn om hiervoor te kunnen dienen. Het huidige menselijke gedrag zou dan in niet onbelangrijke mate bestaan uit reacties op evolutionair gezien nieuwe omstandigheden op basis van psychologische mechanismen die aangepast zijn aan een lang vervlogen ancestrale omgeving, met als gevolg dat deze eertijds wel degelijk adaptatieve gedragingen nu vaak maladaptatief zouden zijn. Meer in het algemeen staan evolutiepsychologen zeer kritisch ten opzichte van theorieën die het menselijk brein als een onbeschreven en dus nog volledig te beschrijven blad beschouwen, wat volgens hen een belangrijk aspect is van wat zij – overigens zeker niet geheel terecht¹⁰ – het 'Standaardmodel van de Sociale Wetenschappen' noemen. Dat het blad in kwestie wel degelijk beschreven is, vinden we dan ook terug in hun benadering van het verschijnsel cultuur. Evolutiepsychologen John Tooby en Leda Cosmides maken met name een onderscheid tussen 'metacultuur', 'geëvoeerde cultuur' en 'epidemiologische of overgedragen cultuur', waarbij de nadruk ligt op het geheel van menselijke universalia dat geacht wordt de metacultuur uit te maken en culturele verscheidenheid geacht wordt grotendeels voort te vloeien uit het feit dat verschillende omgevingen verschillende voorgegeven reacties 'evoceren'.¹¹

Volgens de tweede benadering, de menselijke gedragsecologie,¹² is diversiteit in menselijk gedrag grotendeels het resultaat van diversiteit in de hedendaagse socio-ecologische omgevingen waarin wij ons bevinden. Aangezien mensen in staat zijn tot snelle en adaptatieve fenotypische wijzigingen – de flexibiliteit van gedrag die ik eerder vermeldde – is het volgens deze onderzoekers veeleer waarschijnlijk dat wij goed aangepast zijn aan

9 Zie bijv. J. Tooby & L. Cosmides, 'The Psychological Foundations of Culture', in: J.H. Barkow, L. Cosmides & J. Tooby (eds.), *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*, Oxford: Oxford University Press 1992, p. 19-136; D.M. Buss (ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology*, Hoboken: Wiley 2005.

10 Vgl. bijv. N. Levy, 'Evolutionary Psychology, Human Universals, and the Standard Social Science Model', *Biology and Philosophy* (2004) 19, p. 459-472.

11 Zie J. Tooby & L. Cosmides 1992, a.w., p. 91 en 121.

12 Zie bijv. B. Winterhalder & E.A. Smith, 'Analyzing Adaptive Strategies: Human Behavioral Ecology at Twenty-Five', *Evolutionary Anthropology* (2000) 9, p. 51-72; L. Cronk, N. Chagnon & W. Irons (eds.), *Adaptation and Human Behavior: An Anthropological Perspective*, Hawthorne: Aldine de Gruyter 2000.

het merendeel van de kenmerken van onze hedendaagse omgevingen. Zij gaan voornamelijk te werk met het construeren van modellen voor optimaal gedrag in een bepaalde situatie en analyseren de afwegingen die het individu hierbij moet maken. Aan de mechanismen die aanleiding geven tot het flexibele gedrag in kwestie wordt evenwel weinig aandacht besteed. Vertegenwoordigers van de derde en laatste benadering die ik hier wil vermelden, de theorie van tweevoudige overerving of 'dual inheritance theory' dus,¹³ beschouwen cultuur als een geheel van ideeën, waarden en kennis dat geleerd wordt en sociaal wordt overgedragen tussen individuen. Aangezien deze culturele informatie de voor evolutie door natuurlijke selectie vereiste kenmerken vertoont, zijnde variatie, retentie en selectie, kan culturele evolutie, niettegenstaande belangrijke verschillpunten met biologische evolutie, in principe met Darwiniaanse methoden worden geanalyseerd.¹⁴ De culturele informatie die een individu opneemt zal echter soms, maar zeker niet altijd, afhankelijk zijn van het geërfd genetische materiaal. Aan de spreekwoordelijke 'leiband'¹⁵ die culturele fenomenen en genetisch materiaal met elkaar zou verbinden, wordt met andere woorden volgens deze wetenschappers minstens even hard van beide kanten getrokken.¹⁶ Vandaar dat tevens bijzondere aandacht wordt besteed aan de verhouding tussen genetische en culturele evolutie en aan de wijze waarop beide elkaar wederzijds kunnen beïnvloeden. Hierbij aansluitend wordt gespeculeerd over de evolutionaire totstandkoming van wat de menselijke capaciteit tot cultuur kan worden genoemd. Aldus weet deze benadering het midden te houden tussen evolutiepsychologie en wat puur 'secundair darwinisme' zou kunnen worden genoemd, waarbij louter wordt onderzocht hoe aan (voornamelijk) natuur-

13 Zie bijv. P.J. Richerson & R. Boyd, *Not by Genes Alone: How Culture Transformed Human Evolution*, Chicago: University of Chicago Press 2005; J. Henrich & R. McElreath, 'Dual-inheritance theory: the evolution of human cultural capacities and cultural evolution', in: R.I.M. Dunbar & L. Barrett (eds.), *Oxford Handbook of Evolutionary Psychology*, Oxford: Oxford University Press 2007, p. 555-570.

14 Waardoor deze benadering soms over één kam wordt geschoren met de memetica, hoewel zeker niet al haar aanhangers het hier in gelijke mate mee eens zouden zijn. Zie niet alleen R. Boyd & P.J. Richerson, 'Memes: Universal acid or a better mousetrap?', in: R. Aunger (ed.), *Darwinizing Culture: The Status of Memetics as a Science*, Oxford: Oxford University Press 2000, p. 143-162, maar ook het verzamelwerk waarin deze bijdrage te vinden is.

15 Zie E.O. Wilson, *On Human Nature*, Cambridge: Harvard University Press 1978, p. 167 ('The genes hold culture on a leash. The leash is very long, but inevitably values will be constrained in accordance with their effects on the human gene pool.').

16 Zie P.J. Richerson & R. Boyd 2005, a.w., p. 194 ('Culture is on a leash, all right, but the dog on the end is big, smart, and independent. On any given walk, it is hard to tell who is leading who.').

lijke selectie analoge processen inwerken op niet-genetische entiteiten.¹⁷ Het lijkt me juist om te stellen, zoals een aantal commentatoren dat al heeft gedaan, dat deze drie benaderingen voornamelijk van elkaar verschillen op het vlak van het belang dat zij toekennen aan individuele, maar vooral ook sociale leerprocessen.¹⁸ Desalniettemin lijken deze verschillen op termijn zeker niet onoverbrugbaar te zijn.¹⁹ Veeleer is het zo dat deze diverse benaderingen elkaars noodzakelijke aanvulling kunnen vormen. Anders gezegd, als we bereid zijn om Robin Dunbar en Louise Barrett te volgen in hun bewering dat

‘there are good grounds for seeing the behavioural ecology approach as being traditional social psychology with an evolutionary backbone, and the evolutionary psychology *sensu stricto* approach as being conventional cognitive psychology with an evolutionary backbone’,²⁰

kan tevens gesteld worden dat de theorie van tweevoudige overerving, met haar nadruk op algemenere leerprocessen, in zekere zin een behavioristische component aan het evolutionaire verhaal toevoegt, temeer daar haar vertegenwoordigers wat in het brein gebeurt vooralsnog wel degelijk in de ‘zwarte doos’ laten, zonder een en ander daarom evenwel meteen ook noodzakelijkerwijs als irrelevant te bestempelen.²¹ Op deze wijze kan het adopteren van het evolutionaire perspectief een zekere mate van eenheid in verscheidenheid met zich meebrengen.²²

17 Vgl. K.N. Laland & G.R. Brown 2002, a.w., p. 242-243.

18 Vgl. bijv. M.V. Flinn, ‘Culture and the Evolution of Social Learning’, (1997) *Evolution and Human Behavior* (1997) 18, p. 26-28.

19 Zie bijv. E.A. Smith 2000, a.w., p. 33-39; K.N. Laland & G.R. Brown 2002, a.w., p. 287-318.

20 R. Dunbar & L. Barrett, ‘Evolutionary psychology in the round’, in: R.I.M. Dunbar & L. Barrett (eds.), *Oxford Handbook of Evolutionary Psychology*, Oxford: Oxford University Press 2007, p. 7.

21 Vgl. W.M. Baum, *Understanding Behaviorism: Behavior, Culture, and Evolution*, Malden: Blackwell 2005, p. 255-305; M.H. Segall, P.R. Dasen, J.W. Berry & Y.H. Poortinga, *Human Behavior in Global Perspective: An Introduction to Cross-Cultural Psychology*, New York: Pergamon Press 1990, p. 17-18.

22 Volgens een aantal auteurs zou dit overigens niet alleen voor de psychologie gelden, maar voor de sociale wetenschappen in het algemeen. Zie bijvoorbeeld, naast de reeds vermelde D.S. Wilson evenals Boyd en Richerson, H. Gintis, ‘A framework for the unification of the behavioral sciences’, *Behavioral and Brain Sciences* (2007) 30, p. 1-61.

De intussen wel degelijk bestaande verschillen tussen de benaderingen in kwestie komen – nog steeds²³ – wellicht het duidelijkst tot uiting in de diverse theorieën rond altruïstisch en coöperatief gedrag die momenteel circuleren. Ik kom daar zo dadelijk nog even op terug. Vermeldenswaard is dat hier opnieuw de link met het werk van Crombag wellicht voor de hand ligt. Zo schreef hij in 'Een manier van overleven' reeds dat

'altruïsme dat het niveau van verwantenaltruïsme te bovengaat best wel eens geleerd zou kunnen zijn, tot het terrein van de cultuur kan behoren. Ook geleerde gedragspatronen kunnen van generatie op generatie worden overgedragen, maar het is gebruikelijk dit proces van culturele overdracht en culturele evolutie scherp te onderscheiden van genetische overdracht en biologische evolutie'.²⁴

Met wellicht enige zin voor overdrijving – maar nu ook weer niet zo heel veel – zou je kunnen stellen dat één en ander nog steeds – of opnieuw – de gang van zaken is in deze evolutionaire benadering van menselijk gedrag die momenteel veruit het meest zichtbaar aanwezig is, zijnde de evolutiepsychologie – in de engere betekenis van het woord dan tenminste.²⁵ Vandaar dat ik nu wat dieper in zal gaan op deze evolutietheoretische stroming en op haar mogelijke betekenis voor de rechtswetenschap.

Recht, rechtsvergelijking en evolutiepsychologie

Het is immers net deze evolutiepsychologie in de enge betekenis van het woord die volgens mij ook het meest zichtbaar aanwezig is in de vooral in de Verenigde Staten momenteel opnieuw enige opgang makende stroming die doorgaans 'Evolutionary Analysis in Law' wordt genoemd. Ik kan dit misschien het best verduidelijken aan de hand van het verband dat hier en daar wordt gelegd tussen evolutionaire benaderingen van menselijk gedrag en

23 De (relatieve) doorbraak van de eerder in voetnoot vermelde sociobiologie wordt immers doorgaans geassocieerd met het vinden van een 'zelfzuchtige' verklaring voor een aantal schijnbaar altruïstische gedragingen.

24 H.F.M. Crombag 1983, a.w., p. 57.

25 Met 'engere' bedoel ik te verwijzen naar D.S. Wilson, 'Evolution, Morality and Human Potential', in: S.J. Scher & F. Rauscher (eds.), *Evolutionary Psychology: Alternative Approaches*, Boston: Kluwer Academic Publishers 2003, p. 57-60, D.S. Wilson, 'Tasty slice – But where is the rest of the pie?', *Evolution and Human Behavior* (1999) 20, p. 279-287. Iets gelijkaardigs vinden we terug bij bijv. R. Dunbar & L. Barrett 2007, a.w., p. 6-9.

de problematiek van de rechtsvergelijking en van de vergelijking van juridische culturen.

Owen Jones bijvoorbeeld heeft in zijn werk duidelijk de kaart van de evolutiepsychologie getrokken, door vrij eenzijdig het belang van universele psychologische mechanismen voor het door het recht te reguleren gedrag te beklemtonen.²⁶ Het belang van evolutiepsychologie voor de studie van het recht zou dan in hoofdzaak gelegen zijn in het verschaffen van een meer realistisch biologisch gegroundvest menselijk gedragsmodel, wat het recht beter in staat zou moeten stellen om dit menselijk gedrag desgewenst in deze of gene richting te sturen. Ook de adaptatieve achterstand waarvan volgens evolutiepsychologen in onze huidige omgevingen frequent sprake zou zijn, figureert prominent in Jones' werk.²⁷

In een bijdrage over wat hij noemt 'bio-legal history', vraagt hij meer bepaald onze aandacht voor een aantal opmerkelijke gelijkenissen in de juridische systemen ter wereld, gelijkenissen die pas zichtbaar zouden worden indien we onze aandacht zouden richten, niet op de verschillen tussen daadwerkelijk bestaande rechtssystemen, maar op de volledige 'juridische ontwerpruimte' die in theorie ter beschikking staat. Aldus zou de evolutiepsychologie ons vroeg of laat in staat moeten stellen om voor een aantal universele of quasi-universele kenmerken van de wel degelijk bestaande rechtssystemen 'natuurlijke juridische geschiedenissen' op te stellen. Jones is met name van mening dat

'the legal features of any legal system will reflect not only the sifting and sorting of social and economic processes that lead to legal change, but will also reflect specific features of evolved, species-typical, human brain design'.²⁸

26 Zie bijv. O.D. Jones, 'Evolutionary Psychology and the Law', in: D.M. Buss (ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology*, Hoboken: Wiley 2005, p. 953-974; O.D. Jones, 'Law, evolution and the brain: applications and open questions', *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B Biological Sciences* (2004) 359, p. 1697-1707; O.D. Jones & T.H. Goldsmith, 'Law and Behavioral Biology', *Columbia Law Review* (2005) 105, p. 405-502 (m.i.v. een vrij uitgebreide bibliografie in de vierde voetnoot).

27 Zie O.D. Jones, 'Time-Shifted Rationality and the Law of Law's Leverage: Behavioral Economics Meets Behavioral Biology', (2001) 95 *Northwestern University Law Review* (2001) 95, p. 1141-1205.

28 O.D. Jones, 'Proprioception, Non-Law, and Biolegal History', *Florida Law Review* (2001) 53, p. 858.

Elders wordt nog bevestigd dat

‘(evolutionary theory) – and the insights it offers about the relentless effects of evolutionary processes on species-typical patterns of predispositions – provides ample support for believing that biolegal histories connect the world’s disparate legal systems together. Those systems are different, but as closely related as are all human populations on the planet’.²⁹

Van deze ‘natuurlijke juridische geschiedenissen’ wordt verwacht dat zij ons, op een macroniveau althans, waardevolle inzichten zullen verschaffen over de structuur en de functie van zeer diverse rechtssystemen en hun samenstellende bestanddelen. Anders gezegd, Jones meent in het onderzoeksdomein van de evolutiepsychologie wel degelijk een relevant niveau te hebben gevonden waarop verschillen tussen rechtssystemen met enige gezwindheid zullen blijken te verdwijnen.³⁰

Een vergelijkbare gedachtegang vinden we terug bij Raffaele Caterina, in een bijdrage getiteld ‘Comparative Law and the Cognitive Revolution’.³¹ Onder verwijzing naar onder meer evolutiepsychologisch getint werk, zoals

29 O.D. Jones & T.H. Goldsmith 2005, a.w., p. 474-475.

30 Dat dit op zich genomen niets nieuws is, lezen we bijvoorbeeld bij K. Zweigert & H. Kötz (vertaling T. Weir), *Introduction to Comparative Law*, Oxford: Oxford University Press 1998, p. 8-10; R. Cotterrell, ‘Comparative Law and Legal Culture’, in: M. Reimann & R. Zimmermann (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford: Oxford University Press 2006, p. 718 (onder verwijzing naar G. Del Vecchio, ‘The Crisis of the Science of Law’ (1933), in: R.A. Newman (ed.) (vertaling A.H. Campbell), *Man and Nature: Selected Essays by Giorgio Del Vecchio*, Notre Dame: University of Notre Dame Press 1969, p. 171-186, zie bijv. ook G. Del Vecchio, ‘Science of Universal Comparative Law’, in: A. Kocourek & J.H. Wigmore (eds.), *Evolution of Law, II, Primitive and Ancient Legal Institutions*, Boston: Little, Brown 1915, p. 61-70). De zoektocht naar een soort empirisch natuurrecht lijkt inderdaad opnieuw aan populariteit te winnen. Zie recent vanuit diverse invalshoeken slechts bij wijze van voorbeeld I. Fiddick, ‘Natural Law and Natural Selection: Deontic Reasoning as Part of Evolved Human Nature’, in: C. Crawford & C. Salmon (eds.), *Evolutionary Psychology, Public Policy and Personal Decisions*, Mahwah: Lawrence Erlbaum 2004, p. 169-194; E.-J. Lampe, ‘Die Entwicklung von Rechtsbewusstsein im Kindesalter’, *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie* (2006) 92, p. 397-427.

31 R. Caterina, ‘Comparative Law and the Cognitive Revolution’, *Tulane Law Review* (2004) 78, p. 1501-1547. Zie tevens R. Caterina, ‘Comparative law and economics’, in: J.M. Smits (ed.), *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Cheltenham: Edward Elgar 2006, p. 161-171.

Dan Sperber's versie van cognitieve antropologie,³² argumenteert Caterina dat de relatief recente heropleving van de interesse in aangeboren kennis en cognitieve universaliteiten mogelijkheden biedt voor de vergelijkende studie van het recht. Interessant is dat Caterina deze hernieuwde aandacht voor aangeboren kennis expliciet plaatst tegenover een andere stroming binnen de theorie van de rechtsvergelijking. Het gaat hier met name om de stroming die, zij het zoals steeds uiteraard slechts tot op zekere hoogte, kan worden geïdentificeerd met de persoon van Pierre Legrand en die wel eens wordt aangeduid met de benaming 'Difference Theory'.³³ In tegenstelling tot bijvoorbeeld Jones en Caterina, zijn deze onderzoekers van mening dat

'the potential of comparative research (...) can be fully realized only if it is acknowledged that legal systems may actually differ – in other words, that no level may be discoverable at which, in any meaningful sense, the differences disappear'.³⁴

Aangezien deze theorie intussen wellicht voldoende bekend is, beperk ik me voor het overige tot een redelijk typisch citaat van Legrand om haar kort verder te karakteriseren. Legrand probeert er ons met name steevast van te overtuigen dat,

32 Zie bijv. D. Sperber, *Explaining Culture: A Naturalistic Approach*, Oxford: Blackwell 1996; D. Sperber, 'Mental Modularity and Cultural Diversity', in: H. Whitehouse (ed.), *The Debated Mind: Evolutionary Psychology versus Ethnography*, Oxford: Berg 2001, p. 23-56. Hierbij moet wel ook worden opgemerkt dat Sperber in zijn recente werk toenadering zoekt tot de zo dadelijk meer uitgebreid te bespreken 'dual inheritance theory' van Boyd en Richerson. Zie D. Sperber & N. Claidière, 'Defining and explaining culture (comments on Richerson and Boyd, Not by genes alone)', *Biology and Philosophy*, te verschijnen ('In particular we share the goal of developing a "population thinking" approach to cultural evolution that sees it neither as a mere extension of biological evolution (as in pop sociobiology), nor as a mere analog of biological evolution (as in pop memetics)').

33 In deze zin althans R. Hyland, 'Comparative law', in: D. Patterson (ed.), *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory*, Malden: Blackwell 1999, p. 193-196; G. Dannemann, 'Comparative Law: Study of Similarities or Differences?', in: M. Reimann & R. Zimmermann (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford: Oxford University Press 2006, p. 389-390. Anderen spreken van een neo-romantische wende om het werk van deels dezelfde auteurs te omvatten. Zie aldus J.Q. Whitman, 'The neo-Romantic turn', in: P. Legrand & R. Munday (eds.), *Comparative Legal Studies: Traditions and Transitions*, Cambridge: Cambridge University Press 2003, p. 312-344.

34 R. Hyland 1999, a.w., p. 193.

‘in the quest for thick or deep understanding, the comparatist must maintain alterity in its specificity while at all times avoiding the tendency to essentialize it’.³⁵

Meer in het algemeen kan worden gesteld dat deze stroming blijkt geeft van een aantal typisch sociaal constructivistische aandachtspunten en gevoeligheden, zoals daar zijn de bekommernis met machtsverhoudingen allerhande en de daarmee gepaard gaande emancipatorische doelstellingen, een afkeer van essentialisme en het belang van narrativiteit.³⁶

Wat we hiervan ook moge denken, louter verwijzen naar een specifieke evolutionaire benadering van menselijk gedrag die zelf de neiging heeft om al te eenzijdig menselijke cognitieve universalia te beklemtonen, zoals het geval is bij Caterina en Jones, komt me voor als een minder zinvolle manier om de zeker niet geheel onterechte verzuchtingen van Legrand en gelijkgezinde auteurs te bekritisieren. Het lijkt me met andere woorden aanbevelenswaardig om te proberen om minstens andere fouten te maken dan deze die ter zake in het verleden al eens werden begaan. Dat ‘evolutionisme’ in de rechtsvergelijking en in het type van socio-culturele antropologie waardoor ‘Difference Theory’ zich graag laat inspireren³⁷ momenteel veelal als een scheldwoord wordt beschouwd, is nu eenmaal niet (helemaal) zonder reden. Dit neemt echter niet weg dat het compleet verwaarlozen van elke mogelijke betekenis van onze genetische constitutie bij het (vergelijkend) bestuderen van recht mij al evenmin wenselijk lijkt. Anders gezegd, ben ik de mening toegedaan dat dit onderzoeksniveau wel degelijk betekenisvol kan zijn voor het recht en zijn (vergelijkende) wetenschap. Nog anders gezegd,

35 P. Legrand, ‘The same and the different’, in: P. Legrand & R. Munday (eds.), *Comparative Legal Studies: Traditions and Transitions*, Cambridge: Cambridge University Press 2003, p. 297. Zie bijv. ook P. Legrand, ‘The Return of the Repressed: Moving Comparative Legal Studies Beyond Pleasure’, *Tulane Law Review* (2001) 75, p. 1033-1051. Minstens eigenaardig is dat Legrand hierbij zowel werk van E.O. Wilson (p. 1049) als werk van Sperber (p. 1038 en 1045) aanhaalt.

36 Zie slechts bij wijze van voorbeeld J.E. Ainsworth, ‘Categories and Culture: On the “Rectification of Names” in Comparative Law’, *Cornell Law Review* (1996) 82, p. 19-42; V.G. Curran, ‘Dealing in Difference: Comparative Law’s Potential for Broadening Legal Perspectives’, *46 American Journal of Comparative Law* (1998) 46, p. 657-668. Vgl. meer in het algemeen tevens A. Peters & H. Schwenke, ‘Comparative Law beyond Post-modernism’, *International and Comparative Law Quarterly* (2000) 49, p. 800-834.

37 Een type dat overigens, in tegenstelling tot wat soms in rechtsvergelijkende literatuur lijkt te worden gesuggereerd, onder antropologen geenszins op algemene goedkeuring kan rekenen. Zie bijv. (de verwijzingen aangehaald bij) A. Mesoudi, A. Whiten & K.N. Laland, ‘Towards a unified science of cultural evolution’, *Behavioral and Brain Sciences* (2006) 29, p. 329-330.

ben ik het met Jerome Barkow minstens daar eens waar hij stelt dat een werkbare theorie inzake menselijke universalia noodzakelijk is om het op een zinvolle wijze over verschillen te hebben en dat een dergelijke theorie beter een expliciete vorm aanneemt dan louter impliciet voorhanden te zijn.³⁸

Interessanter lijkt het me daarom om op zoek te gaan naar een evolutionaire benadering van menselijk gedrag die minstens principieel in staat is om een aantal van de problemen die 'Difference Theory' blootlegt ook daadwerkelijk aan te kaarten.³⁹

Evolutionair sociaal constructivisme bis: Boyd & Richerson et al.

Dit brengt me dan eindelijk terug bij het evolutionair sociaal constructivisme waarmee ik deze bijdrage begon. David Sloan Wilson gebruikt de benaming 'evolutionair sociaal constructivisme' immers niet alleen voor zijn eigen specifieke en misschien wat al te optimistische invulling van deze idee, maar ook als verzamelterm voor een aantal andere evolutionaire benaderingen van menselijk gedrag die zich daadwerkelijk interesseren voor wat we gemakshalve zouden kunnen noemen de interactie tussen natuur en cultuur.

Eén van deze benaderingen,⁴⁰ die volgens mij heel wat 'juridisch potentieel' in zich draagt, is deze van Robert Boyd en Peter Richerson. Boyd en Richerson

38 Zie J.H. Barkow, 'Universalien und evolutionäre Psychologie', in: P.M. Hejl (ed.), *Universalien und Konstruktivismus*, Frankfurt am Main: Suhrkamp 2001, p. 126-138. Vgl. tevens J.H. Barkow, 'Introduction: Sometimes the Bus Does Wait', in: J.H. Barkow (ed.), *Missing the Revolution: Darwinism for Social Scientists*, Oxford: Oxford University Press 2006, p. 3-59.

39 Vgl. tevens T.S. Ulen, 'Evolution, Human Behavior, and Law: A Response to Owen Jones's Dunwoody Lecture', *Florida Law Review* (2001) 53, p. 946 ('by studying the similarities and differences in the legal systems and other methods of social ordering among (different) cultures, one might greatly advance the cause of showing the relationship among evolution, law, and human behavior'); R.D. Masters, 'The Ethological Basis of Trust, Property, and Competition: An Evolutionary Approach to Comparative Legal Culture', *Rechtstheorie* (1992) 23, p. 408-409.

40 Andere, die ik hier niet verder zal behandelen, betreffen bijv. H. Plotkin, *The Imagined World Made Real: Towards a Natural Science of Culture*, Londen: Penguin 2002 (die het belang van sociale constructies voor evolutietheorie en vice versa beklemtoont); K.N. Laland, J. Odling-Smee & M.W. Feldman, 'Niche construction, biological evolution, and cultural change', *Behavioral and Brain Sciences* (2000) 23, p. 131-175 (wier 'niche construction theory' ook wel eens wordt aangeduid als 'triple inheritance theory', gezien hun aandacht voor ecologische overerving en de actieve rol van individuen in de constructie van hun omgeving). Deze benaderingen lijken vooral gemeen te hebben dat zij een rol zien weggelegd voor evolutie op verschillende niveaus van analyse.

kunnen worden beschouwd als toonaangevende exponenten van wat ik eerder aanduidde als theorie van tweevoudige overerving of 'dual inheritance theory'. Ik zal proberen een (noodzakelijkerwijs zeer) kort overzicht te geven van een aantal belangrijke componenten van het evolutietheoretisch kader dat zij de voorbije drie decennia – tot voor kort relatief onopgemerkt⁴¹ – ontwikkelden en zal dan afsluiten met enkele bedenkingen over hoe dit kader zich zou kunnen verhouden tot recht en rechtsvergelijking.

Eerder kondigde ik aan nog iets te zullen zeggen over evolutionaire verklaringen voor altruïstisch en coöperatief gedrag. Welnu, een groot deel van het werk van Boyd en Richerson en hun medewerkers draait met name rond grootschalige coöperatie en de rol die het verschijnsel cultuur daar al dan niet bij te spelen heeft.⁴² Inderdaad, in menselijke populaties lijkt op een ongewoon grote schaal te worden samengewerkt, zowel paarsgewijs als in meer omvangrijke groepen, en zowel met verwanten als met niet-verwanten. Uit de mathematische modellen van onder meer Boyd en Richerson blijkt dat de klassieke evolutionaire verklaringen voor coöperatie, zijnde verwantschapsselectie en (rechtstreeks of onrechtstreeks) wederkerig altruïsme, zich niet zonder meer laten transponeren naar interacties tussen grotere groepen van individuen.

Op zoek naar een oplossing voor dit probleem, kwamen zij uit bij cultuur. Meer bepaald hebben zij veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van mathematische modellen waaruit blijkt dat relatief snel wijzigende omgevingen een positieve selectiedruk kunnen hebben opgeleverd voor de evolutie van psychologische mechanismen gespecialiseerd in diverse vormen van leren, in het bijzonder complexe vormen van imitatie. Boyd en Richerson werden hier onder meer toe aangezet door wat in de literatuur 'Rogers' paradox' wordt genoemd. De door de antropoloog Alan Rogers ontblote paradox

41 Vrij recent heeft hun werk evenwel wat meer (ook kritische) aandacht bij (onder meer ook) filosofen gewekt. Zie bijv. K. Sterelny, 'The Evolution and Evolvability of Culture', *Mind & Language* (2006) 21, p. 137-165; M. Mameli, 'Understanding culture: a commentary on Richerson and Boyd's Not By Genes Alone', *Biology and Philosophy*, te verschijnen; J.A. Simpson & L. Beckes, 'Reflections on the nature (and nurture) of cultures', *Biology and Philosophy*, te verschijnen.

42 De hiernavolgende beschouwingen zijn in hoofdzaak gebaseerd op P.J. Richerson & R. Boyd 2005, a.w., i.h.b. p. 195-235; R. Boyd & P.J. Richerson, 'Solving the Puzzle of Human Cooperation', in: S.C. Levinson & P. Jaisson (eds.), *Evolution and Culture*, Cambridge: MIT Press 2006, p. 105-132; P.J. Richerson & R. Boyd, 'Built For Speed, Not For Comfort: Darwinian Theory and Human Culture', *History and Philosophy of the Life Sciences* (2001) 23, p. 425-465; J. Henrich & N. Henrich, 'Culture, evolution and the puzzle of human cooperation', *Cognitive Systems Research* (2006) 7, p. 220-245; J. Henrich & R. McElreath, 'The Evolution of Cultural Evolution', *Evolutionary Anthropology* (2003) 12, p. 123-135.

bestaat meer bepaald hieruit dat, hoewel het sociaal leren dat op aannemelijke wijze geacht wordt cultuur te onderliggen door Boyd en Richerson als adaptatief wordt beschouwd, ditzelfde sociaal leren vervolgens evenzeer kan leiden tot maladaptatieve culturele resultaten.⁴³ Hoewel dit laatste door Boyd en Richerson zeker niet wordt ontkend, benadrukken zij de gevallen waarin sociaal leren de bovenhand heeft op individueel leren en het specifiek cumulatieve karakter van menselijke cultuur.⁴⁴ Andere door hen ontwikkelde modellen maken zeer aannemelijk dat de culturele informatieoverdracht die hiermee gepaard gaat onderhevig is aan vooringenomenheid – zij spreken van ‘biases’ – op het vlak van wat precies al dan niet wordt geleerd. Zo is sprake van een vooringenomenheid om prestigieuze individuen te imiteren, en van een vooringenomenheid tot conformisme. Deze laatste ‘learning bias’ is alleszins in staat om variatie tussen verschillende culturele groepen in stand te houden.

Boyd en Richerson onderzochten tevens de evolutionaire dynamiek van wat doorgaans moralistische bestraffing wordt genoemd. In navolging van Robert Trivers,⁴⁵ verwijst moralistische bestraffing naar een categorie van gedragingen waarbij een individu het op zich neemt om een ander individu dat een (prosociale of coöperatieve) norm overschrijdt te bestraffen. Deze gedragingen kunnen zeer diverse vormen aannemen, gaande van subtielere vormen zoals het weerhouden van verdere voordelen en andere vormen van uitsluiting over het beschadigen van de reputatie van de overtreder tot bedreiging en fysiek geweld. Zij kwamen tot de vaststelling dat dergelijke moralistische bestraffing, in combinatie met de eerder vermelde vooringe-

43 Zie A.R. Rogers, ‘Does Biology Constrain Culture?’, *American Anthropologist* (1988) 90, p. 819-831.

44 Zie R. Boyd & P.J. Richerson, ‘Why Does Culture Increase Human Adaptability?’, *Ethology and Sociobiology* (1995) 16, p. 125-143; R. Boyd & P.J. Richerson, ‘Why Culture is Common, but Cultural Evolution is Rare’, in: W.G. Runciman, J. Maynard Smith & R.I.M. Dunbar (eds.), *Evolution of Social Behaviour Patterns in Primates and Man*, *Proceedings of the British Academy* 88, Oxford: Oxford University Press 1996, p. 77-93. Voor een recente andere, maar verwante benadering van Rogers’ paradox, zie M. Enquist, K. Eriksson & S. Ghirlanda, ‘Critical social learning: a solution to Rogers’ paradox of non-adaptive culture’, *American Anthropologist*, te verschijnen.

45 Zie R.L. Trivers, ‘The Evolution of Reciprocal Altruism’, *Quarterly Review of Biology* (1971) 46, p. 49. Dit betekent overigens geenszins dat Boyd en Richersons verruimd theoretisch kader kan rekenen op de goedkeuring van Trivers, die zelf veeleer aansluiting zoekt bij wat eerder (supra voetnoot 25 en begeleidende tekst) als ‘enge’ evolutiepsychologie werd omschreven. Zie recent bijv. R. Trivers, ‘Reciprocal altruism: 30 years later’, in: P.M. Kappeler & C.P. van Schaik (eds.), *Cooperation in Primates and Humans: Mechanisms and Evolution*, Berlin: Springer 2006, p. 67-83.

nomenheid tot conformisme, voor het individu in principe nadelig, maar voor de groep voordelig gedrag kan stabiliseren. Maar – en dit is een niet onbelangrijke maar – dit fenomeen kan evenzeer leiden tot de stabilisatie van om het even welk ander gedrag, of het nu bevorderlijk, neutraal of ronduit schadelijk is voor de groep. Er is derhalve een mechanisme nodig dat kan selecteren uit de grote variëteit aan mogelijke voor het individu evolutionair gezien ‘kostelijke’ sociale normen. Volgens Boyd en Richerson kan een dergelijk mechanisme worden gevonden in de competitie tussen groepen onderling en de daarmee gepaard gaande culturele groepsselectie. Ze konden bovendien aantonen dat deze culturele groepsselectie geneigd is om op langere termijn tot – nog steeds mogelijk zeer diverse – prosociale of coöperatieve sociale normen te leiden.

Dus bij Boyd en Richerson vormt cultuur als het ware een deel van de oplossing, eerder dan het deel van het probleem dat dit fenomeen bij sommige andere evolutionaire benaderingen – evenals bij bepaalde benaderingen van recht en rechtsvergelijking overigens – lijkt uit te maken.

Besluit: Recht, rechtsvergelijking en evolutionair sociaal constructivisme

Het lijkt me derhalve dat de theorieën die David Sloan Wilson samenbrengt onder de noemer van het evolutionair sociaal constructivisme wel degelijk van belang kunnen zijn om eerst en vooral een brug te slaan tussen verschillende op het eerste zicht moeilijk verenigbare benaderingen van rechtsvergelijking. Zij lijken immers gezamenlijk in staat te zijn om aangeboren psychologische universalis en geconstrueerde culturele verscheidenheid binnen een omvattend theoretisch kader aan te kaarten. Een theoretisch kader zoals dat van Boyd en Richerson lijkt me dan ook zeker bruikbaar om nieuwe inzichten op te leveren in de wijze waarop gelijkaardige problemen op verschillende dan wel gelijkaardige wijze worden aangepakt in verschillende normatieve systemen. Crosscultureel onderzoek om (onder meer) hun hypothesen te testen, is overigens reeds aangevat.⁴⁶ Daarnaast bieden sociaal-psychologische methoden interessante mogelijkheden om socio-culturele overdracht verder te be-

46 Zie bijv. J. Henrich et al., ‘“Economic man” in cross-cultural perspective: Behavioral experiments in 15 small-scale societies’, *Behavioral and Brain Sciences* (2005) 28, p. 795-855; J. Henrich et al., ‘Costly Punishment Across Human Societies’, *Science* (2006) 312, p. 1767-1770. Vgl. tevens: Ö. Gülerk, B. Irlenbusch & B. Rockenbach, ‘The Competitive Advantage of Sanctioning Institutions’, *Science* (2006) 312, p. 108-111. Vgl. meer in het algemeen C. Efferson & P.J. Richerson, ‘A prolegomenon to nonlinear empiricism in the human behavioral sciences’, *Biology and Philosophy* (2007) 22, p. 1-33.

studen. ⁴⁷ Dergelijk onderzoek zou meer bepaald uitermate relevant kunnen zijn voor de huidige discussies rond de mogelijkheid en aard van 'legal transplants', door meer dan nu vaak het geval is de aandacht te vestigen op concrete processen en mechanismen die hieraan te pas zouden kunnen komen. ⁴⁸ Daarnaast zou het relatieve belang van bepaalde 'transmission biases' of andere modaliteiten van culturele informatieoverdracht bijvoorbeeld ook – op principieel testbare wijze – kunnen covariëren met de wijze waarop rechtsregels in diverse rechtssystemen verschillend tot stand komen, met verschillende institutionele dynamieken als gevolg. ⁴⁹

Geplaatst ten opzichte van de momenteel meer gangbare louter evolutiepsychologisch gegronde benaderingen van juridisch relevante fenomenen, lijken deze theorieën bovendien het voordeel te hebben dat zij ook iets belangrijks te zeggen hebben over grootschalige coöperatieve fenomenen die zich in belangrijke mate op het niveau van de groep situeren, zoals normen en de bestraffing van hun overtreding, en dat zij dus niet beperkt hoeven te zijn tot het leveren van een bijdrage tot de studie van singuliere te reguleren individuele gedragingen. Toegepast op de ruilverhoudingen die wij gewoon zijn aan te duiden met de benaming contracten en hun gelijknamig recht, kan een op de evolutiepsychologie gebaseerde evolutionaire invalshoek bijvoorbeeld wel degelijk bijdragen tot een betere beschrijving en verklaring van de verschillen tussen het klassieke en het relationele contractmodel. Van zodra we evenwel het dyadische contract wensen te overstijgen teneinde uitspraken te kunnen doen over de normen die geïsoleerde onpersoonlijke transac-

⁴⁷ Zie bijv. A. Mesoudi, 'Using the methods of experimental social psychology to study cultural evolution', *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology* (2007) 1, p. 35-58; R. McElreath et al., 'Applying evolutionary models to the laboratory study of social learning', *Evolution and Human Behavior* (2005) 26, p. 483-508; W.M. Baum et al., 'Cultural evolution in laboratory microsocieties including traditions of rule giving and rule following', *Evolution and Human Behavior* (2004) 25, p. 305-326; T. Kameda & D. Nakanishi, 'Cost-benefit analysis of social/cultural learning in a nonstationary uncertain environment: An evolutionary simulation and an experiment with human subjects', *Evolution and Human Behavior* (2002) 23, p. 373-393.

⁴⁸ Vgl. bijv. W. Twining, 'Social Science and Diffusion of Law', *Journal of Law and Society* (2005) 32, p. 203-240 met J. Henrich, 'Cultural Transmission and the Diffusion of Innovations: Adoption Dynamics Indicate That Biased Cultural Transmission Is the Predominate Force in Behavioral Change', *American Anthropologist* (2001) 103, p. 992-1013.

⁴⁹ Dit zou ons overigens in het vaarwater kunnen brengen van geenszins onvergelykbare benaderingen in de rechtseconomie, zoals deze rond de (beweerde) efficiëntie van de Common Law en 'path dependence'. Dat evolutietheorie en economie tot wederzijdse kruisbestuivingen kunnen leiden, hoeft immers niet te verwonderen. Zie bijv. P. Hammerstein & E.H. Hagen, 'The second wave of evolutionary economics in biology', *TRENDS in Ecology and Evolution* (2005) 20, p. 604-609.

ties beheersen, dienen we mijns inziens rekening te houden met ruimer opgevatte evolutionaire benaderingen die cultuur en wat daarbij komt kijken daadwerkelijk in hun modellen incorporeren.

Aldus zijn evolutietheorie en de cluster van benaderingen gevat door de term evolutionair sociaal constructivisme in het bijzonder mijns inziens zeker van aard bij te dragen tot de beantwoording van de vraag hoe het mogelijk is dat regels opborrelen uit en in sociaal samenleven en hoe mensen deze regels kunnen leren en navolgen, of misschien beter, kunnen leren na te volgen.⁵⁰ Doordat deze benaderingen individueel gedrag op een plausibele en traceerbare wijze relateren aan collectieve fenomenen, bieden zij ten slotte, tot spijt misschien van wie het benijdt,⁵¹ zo al geen uitweg uit, dan toch minstens een frisse kijk op klassieke methodologische en epistemologische dichotomieën, zoals deze tussen individualisme en collectivisme of deze tussen reductonisme en holisme. Indien natuurlijk binair denken eens geen westerse uitvinding zou blijken te zijn, maar integendeel een universeel menselijk fenomeen, is het nog maar de vraag of een dergelijke frisse kijk voldoende zal zijn.

Summary

This article purports to assess to what extent evolutionary biologist David Sloan Wilson's recent proposal for an evolutionary social constructivism can contribute to our understanding of law in general and to the comparative study of law and legal cultures more specifically. Contrasting both different evolutionary approaches to human behaviour and different ideas about comparative legal theory, I will argue that the currently dominant evolutionary style of analysis in law, based as it is on evolutionary psychology, is unlikely to be able to accomplish this task, given its too unilateral emphasis on human psychological universals. Following Wilson, I wish to draw attention to other, rather more nuanced evolutionary approaches to human behaviour. Especially Robert Boyd and Peter Richerson's dual inheritance theory would seem to offer perspectives to successfully address the problem of legal diversity and universality. Indeed, it allows taking into account 'human nature' as it relates to law and legally relevant phenomena, without at the same time dismissing as largely irrelevant their (equally) socio-culturally constructed dimension.

50 Zie voor een overzicht van deze en andere relevante vragen bijv. nog P.R. Ehrlich & S.A. Levin, 'The Evolution of Norms', *PLoS Biology* (2005) 3, p. 943-948.

51 Vgl. bijv. G. Samuel, 'Epistemology and Comparative Law: Contributions from the Sciences and Social Sciences', in: M. Van Hoecke (ed.), *Epistemology and Methodology of Comparative Law*, Oxford: Hart 2004, p. 57-60 met P.J. Richerson & R. Boyd 2005, a.w., p. 246-247.